

SELEVCIA

AD CALYCADNVM

Sayı V - 2015

OLBA KAZISI SERİSİ

SELEVCIA AD CALYCADNVM V

Olba Kazısı Serisi V

Olba Kazısı Serisi V
SELEVCIA AD CALYCADNVM V

Seleucia ad Calycadnum, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, giriş sayfalarında belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia ad Calycadnum* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia ad Calycadnum* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia ad Calycadnum, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, 7. sayfada belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia ad Calycadnum* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia ad Calycadnum* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Murat Özyıldırım
Tuna Akçay

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Salim Aydıöz
Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Efrumiye Ertekin
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Gülgün Köroğlu
Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu
Prof. Dr. Scott Redford
Prof. Dr. Aygül Süel
Prof. Dr. Harun Taşkiran
Prof. Dr. Fikret Yegül
Doç. Dr. Sedef Çokay-Kepçe
Doç. Dr. Hacer Sibel Ünal
Doç. Dr. Mehmet Fatih Yavuz
Yrd. Doç. Dr. Figen Çevirici-Coşkun
Yrd. Doç. Dr. Merih Ereğ
Yrd. Doç. Dr. Fikret Özbay
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Murat Özgen
Yrd. Doç. Dr. Sema Sandalcı
Yrd. Doç. Dr. Muammer Ulutürk
Dr. Vujadin Ivanisevic

Seleucia ad Calycadnum
Olba Kazısı Serisi V
Sayı: 5

ISSN: 2148-4120

Kapak Tasarım

Tuna Akçay

Yazışma Adresi

Okt. Murat Özyıldırım
Mersin Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü, 33342,
Mersin - Türkiye
Tel: 00 90 324 361 00 01 - 4735
E – posta: ozyildirimmurat@gmail.com

Adres

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 12/A
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02
www.homerbooks.com
e-mail: homer@homerbooks.com

Baskı

Altan Basım San ve Tic. Ltd. Şti.
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Sitesi No: 222
Bağcılar/İstanbul
Sertifika No: 11968

Dağıtım

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 12/A
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02

Olba Kült Alanlarından Cam Buluntular
Emel Erten
11

Eski Çağ'da Tıp'ta Cam Kullanımına
İlişkin Gözlem ve Kanıtlar
Emre Taştëmür
31

Bizans Döneminde Buhur - Buhurdan
Kullanımı ve Mersin Müzesi'ndeki
Buhurdan Örnekleri
Gülgün Köroğlu
51

Olba Manastırı 2014 Yılı Kazı
Sonuçlarının Değerlendirilmesi
Murat Özyıldırım
79

Hippodamos Tarzındaki Kent Planı ve
Klazomenai MÖ 4. Yüzyıl Yerleşiminin
Bu Kent Planı İçindeki Yeri Hakkındaki
Düşünceler
Fikret Özbay
101

Roma İmparatoru Claudius ve Ođlu
Britannicus'un Ölümünün Arkasındaki
Kadın: Locusta
Meral Hakman
121

Olba Kazısında Ele Geçen Rhodos
Amphora Mühürleri
Murat Özyıldırım - Erkan Alkaç
141

Kadıkalesi Zeuxippos Ailesi
Seramiklerinin Tipolojisi
Filiz İnanan
153

Şifaverici Azize Thecla: Mucizeleri ve
Olbalı Çocuk
Sevim Ayteş Canevello
185

Aras Boyalılarının İşlevselliği
Ayhan Yardımcıel
197

Olba Kazısı Camları Arkeometrik
Çalışmaları
Mahmut Aydın - Ali Akın Akyol - Emel Erten
- Emine Torgan
207

Teos Hellenistik Dönem Surları
Çevresindeki Sondajlarda Bulunan
Seramiklerin Arkeolojik ve Arkeometrik
Ön Çalışmaları
Rahşan Tamsü Polat - Ali Akın Akyol - Yusuf
Kağan Kadiođlu
221

Kitap Tanıtımı: Genç Plinius'un Anadolu
Mektupları
Emel Erten
237

PRAEFATIO

Olba Kazısı Serisi içinde yayınlanan *Seleucia ad Calycadnum* dergimizin 2015 yılı, V. sayısını bilim dünyasıyla buluşturmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Yılda bir sayı çıkan dergimiz, Türkiye’de bir arkeolojik kazı ekibinin çıkardığı tek süreli yayın olma özelliğini devam ettirmektedir. Seleucia ad Calycadnum’un sayfaları, her zaman olduğu gibi, Arkeoloji, Klasik Filoloji, Sanat Tarihi, Eski Çağ Tarihi konularında bilim insanlarının çalışmaları için açıktır.

Öncelikle çalışmalarını dergimize gönderen ve sayfalarımızda okuyabileceğiniz yayınları değerlendiren saygıdeğer bilim insanlarımıza şükranlarımızı sunarız. Arkeoloji camiasının, yaptıkları seçkin yayınlarla haklı saygınlığını kazanan Homer Kitabevi’nin sahibi, sevgili dostumuz, Ayşen Boylu’ya ve derginin basıma hazırlanmasındaki büyük emekleri nedeniyle Sinan Turan’a çok teşekkür ederiz.

Editörler:

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Emel Erten

Okt. Murat Özyıldırım (MA)

Öğr. Gör. Tuna Akçay (MA)

PREFACE

We are glad to present the fifth issue (2015) of our journal *Seleucia ad Calycadnum* as part of the Olba Excavations Series. Published annually, the journal maintains its leading position as the only periodical published by an archaeological excavation team in Turkey. *Seleucia ad Calycadnum* welcomes the studies of scholars of Archaeology, Classical Philology, History of Art and Ancient History as it always has done in the past.

We firstly wish to express our gratitude to the honorable scholars who have sent their studies to our journal. We thank our dear friend Aysen Boylu, owner of Homer Books. Homer has rightfully won acclaim in the archaeological community with its distinguished publications. We are also indebted to Sinan Turan, who devoted great effort to prepare *Seleucia ad Calycadnum* for publication.

Editors:

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Emel Erten

Murat Özyıldırım (Classical Philologist, MA)

Tuna Akçay (Archaeologist, MA)

Olba Kazısı Serisi V SELEVCIA AD CALYCADNVM

Makale Başvuru Kuralları

Seleucia ad Calycadnum, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. *Seleucia ad Calycadnum*, arkeoloji, eski çağ dilleri ve kültürleri, eski çağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayımlar.

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık 12 punto, baş harfleri büyük harf, metin 10 punto, dipnot ve kaynakça 9 punto ile yazılmalıdır. Çalışmada ara başlık varsa, bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında 9 punto olarak ve en az iki yüz sözcük ile yazılmalıdır. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır.
Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.

Kitap için:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Makale için:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca (Lev. 1), (Lev. 2) kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.
- Latince - Yunanca sözcüklerin yazımında özel isimlerde; varsa Türkçe ek virgülle ayrılmalı, örneğin; Augustus’un, cins isimler italik yazılmalı, varsa Türkçe ek, italik yapılmadan sözcüğe bitişik yazılmalıdır, örneğin; *caveamın*.
- Tarih belirtilirken MÖ ve MS nokta kullanılmadan, makale başlıkları ile yazar ad ve soyadlarında sadece baş harfler büyük harf olarak yazılmalıdır.

Olba Excavations Series
SELEVCIA AD CALYCADNVM

Scope

Seleucia ad Calycadnum is annually published by the Olba Excavations Series. Deadline for sending papers is February of each year. Seleucia ad Calycadnum features previously unpublished studies and book reviews on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art written only in Turkish or English.

Publishing Principles

Articles should be submitted as word documents, with font type Times New Roman, font sizes 12 points for headings (first letters should be capitalized), 10 points for text, and 9 points for footnotes and references. Abstracts written in both Turkish and English should appear below the name of the article, should be of size 9 points and the minimum word count is 200 words. Below the abstracts, a minimum of 5 keywords for both languages should be included (of size 9 points) below the headings “anahtar sözcükler” and “keywords”.

- Footnotes should be given under each page. The ordering of author surname, year of publication and page number should be as follows:
Demiriş 2006, 59.
- The reference list should appear at the end of the study and should explain the abbreviation given in the footnote.

Book format:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Article format:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Photographs, pictures, maps, drawings, figures etc. used in the article should be referred to in the text as (Fig. 1), (Fig. 2) as abbreviations, and an ordered list of these items should appear at the end of the article under the heading “Figures”. All figures should be in JPEG or TIFF format with 300 dpi. If there are figures cited, the responsibility lies with the author and citation should be explicitly given.

Olba Kazısında Ele Geçen Rhodos Amphora Mühürleri

Murat Özyıldırım - Erkan Alkaç*

Özet

Olba'da gerçekleştirilen kazı çalışmalarında, Rhodos kökenli iki adet amphora mühürü bulunmuştur. Bu buluntular, merkezde ele geçen ilk amphora mühürleri olması bakımından önem taşımaktadırlar. İlk örnekte, MÖ 159/158-154/153 (Period IV-MÖ c. 160-146) tarihleri arasında yöneticilik yapmış 'Hραγόραç'ın ismi okunmuştur. İkinci amphora mühüründe ise Αγε(kısaltması yer almaktadır. Kısaltma, Rhodoslu bir üreticiye veya yöneticiye ait olmalıdır. Mühür, kulp formu ve mühür baskısından dolayı Period VII (MÖ ca. 85-Augustus Dönemi) içerisine tarihlenmektedir. Ele geçen az sayıdaki amphora mühürlü kulpu, Olba'nın Rhodos ile düzenli ticari bağlantısından söz etmeyi mümkün kılmamaktadır. Ancak bu buluntular, Doğu Dağlık Kilikia bölgesinde, kıyı kesiminden uzakta yer alan Olba'nın, ürünleri Seleukeia, Korykos veya Elaiussa üzerinden sağlamış olabileceğini göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Anahtar sözcükler: Olba, Kilikia, Rhodos, Amphora mühürü.

Abstract

During the excavations in Olba two Amphora stamps from Rhodes were found. These Amphora are significant because they are the first amphora

* Okt. Murat Özyıldırım, Mersin Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Çiftlikköy Kampüsü, Mersin. E – posta: ozyildirimmurat@gmail.com.

Yrd. Doç. Dr. Erkan Alkaç, Mersin Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Çiftlikköy Kampüsü, Mersin. E – posta: ealkac77@gmail.com.

Arkeolojik malzemeleri çalışmamıza olanak sağlayan Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi ve Olba Kazısı Başkanı Prof. Dr. Emel Erten'e saygılarımızla teşekkür ederiz. Haritanın oluşturulması için Mersin Üniversitesi Arkeoloji Bölümü öğrencilerinden sevgili Ebru Uçarsu'ya teşekkür ederiz.

stamps found in the center. On the first one can be read the name of Ἡραγόρας who was ruler between BC c. 159/158-154/153 and 160-146. On the second, the name of Age as a diminutive has been stamped. The name, Αγε(belongs to manufacturer or ruler. The stamp dates to the Period VII (B.C85-Agustus period) based on the shape of the handle and stamp press. Since small number of stamped amphora handles it can't be concluded that Olba has a commercial ties with Rhodes. However these findings are significant enough that Olba, which is located in Eastern Rough Cilicia, away from the sea side, traded through Seleucia, Korykos and Elaiussa.

Keywords: Olba, Cilicia, Rhodes, Amphora stamp.

Doğu Dağlık Kilikia bölgesinin sınırları içerisinde kalan Olba, konum olarak Seleukeia'nın kuzeyinde yer almaktadır. Hellenistik dönemde bu yerleşim bir akropolis özelliği taşımaktadır. Yerleşim, denizden 950 m. yükseklikte kurulmuştur. Yüksek rakımına karşın Olba, çevresindeki verimli tarım arazileri nedeniyle erken dönemlerden itibaren yaşam alanı olarak seçilmiştir. Bu durumun en erken arkeolojik kanıtları, Şeytanderesi Vadisi'nde ele geçen prehistorik malzemenin oluşmaktadır¹.

Olba'da kentleşmenin en güçlü arkeolojik izleri, Hellenistik dönemle kıyaslandığında, özellikle Roma ile Erken Hıristiyanlık Dönemi'nde gerek mimari ve gerekse küçük eserler bakımından görülmektedir. Prof. Dr. Emel Erten başkanlığında sürdürülen kazılarda Olba'nın çeşitli dönemlerine ait arkeolojik malzeme değerlendirilmekte, kentin Eski Çağ'daki durumuna dair bilgiler, yapılan bilimsel araştırma ve yayınlarla birlikte giderek artmaktadır.

Olba'nın farklı noktalarında gerçekleştirilen kazılarda Rhodos kökenli iki adet amphora mühürü bulunmuştur. Çalışma, bu mühürlü amphora kulpalarını içermektedir ve örnekler, bir bilimsel yayında ilk kez ele alınmaktadır.

Olba'daki Rhodos amphora mühürlerini tanımlamak ve tarihlemek makalenin amacını oluşturmaktadır. Örnekler, stratigrafik bir yapı içerisinde gelmemiştir. Bundan dolayı, mühürleri tarihlemek için benzer örnekler ve kulp formundan hareket edilmiştir. Olba'nın Hellenistik Dönem arkeolojik materyalleri yoğun değildir. Buluntuların Hellenistik

1 Yrd. Doç. Dr. M. Ereğ'in Olba'da prehistorik yerleşime dair sonuçları için bkz. Erten - Özyıldırım 2010, 34.

Döneme tarihlenmesi, bu döneme ait yerleşimdeki bilgilerin yetersizliği göz önüne alındığında ilgili arkeolojik malzemelerin değerlendirilmesi gereğini ortaya koymuştur. Ayrıca buluntulardan biri, Rhodos'un amphora mühürleme işleminin düzenli gerçekleşmediği döneme ait olması bakımından önem taşımaktadır.

Olba Manastırı'nda 2012 yılındaki kazı döneminde ele geçen ilk örnekte mühür, dikdörtgen bir forma sahiptir. Mühürdeki yazıt, iki satırdan oluşmaktadır (Lev. 1). İlk satır, “*tarafından*” veya “*-’in dönemi*” anlamına gelen ἐπί edatı ile başlamaktadır. Rhodoslu yönetici Ἡραγόρας'ın ismi, iki satır olarak yazılmıştır. İkinci satırda ise, yönetici adının devamı ve Rhodos ay isimlerinden Πάναμος'a yer verilmiştir. Ἡραγόρας'ın ismi, Akdeniz ve Karadeniz havzalarındaki kazılarda ele geçen birçok mühürde yer almaktadır. Bu örneklerde yöneticinin isminin yuvarlak veya dikdörtgen mühür formlarında farklı semboller ve ay isimleriyle birlikte kullanıldığı görülmektedir. David kentinde yöneticinin isminin yer aldığı mühürlerde, farklı ay isimleri okunmaktadır ve ana mühür dışında yıldız sembolüne sahip ikincil mühürün de varlığı görülmektedir². Paphos'taki bir örnekte yöneticinin ismini taşıyan mühürde, sembol veya ay ismi bulunmamaktadır³. Bu kentteki dikdörtgen formlu başka mühürde Rhodos Adası'nın sembolü, Helios başı yer almaktadır⁴. Tanais⁵, Paphos⁶, Kartaca⁷ ve Alexandria'da⁸ yönetici Ἡραγόρας'ın ismi, yuvarlak formlu mühürlerde tespit edilmiştir. Bu forma sahip örneklerin merkezine, Rhodos Adası'nın diğer simgesi olan gül yerleştirilmiştir. Seleukeia'daki bir mühürde yöneticinin isminin önüne “*kutsal*” anlamına gelen ἱερέυς unvanı eklenmiştir⁹. Timnah'da (Tel Batash) ise bu isim, bir çerçeve içerisine alınmıştır¹⁰. Iasos¹¹, Pitane¹² ve Alexandria'daki¹³ mühürlerde yöneticinin ismi üç satırdır. Bu kentlerin yanısıra Ἡραγόρας'ın ismi,

2 Ariel 1990, 62, 292, 298. Rhodos amphora mühürlerinde ikincil mühür kullanımı için bkz. Palaczyk 1999, 59 – 103; Palaczyk 2000, 397 – 406.

3 Sztetyllo 1976, 44, no. 92.

4 Nicolaou 2005, 70-71, no. 149.

5 Jöhrens 2001, 289, no. 53.

6 Sztetyllo 1976, 44, no. 93.

7 Jöhrens 1999, 248-249, no. 15-16.

8 Cankardeş-Şenol 2003, 224, no. 35, fig. 35.

9 Börker 1974, 36, no. 16.

10 Ariel 2001, 270, no. 6.

11 Lodi 2014, 113, Inv. 2689, fig. 20, no. 20.22.

12 Doğer-Cankardeş-Şenol 1997, 35, no. 3.

13 Sztetyllo 1975, 188, no. 103.

Delos¹⁴, Rhodos¹⁵, Kudüs¹⁶, Tell Keisan¹⁷, Akoris¹⁸ ve Byrsa'da¹⁹ bulunan mühürler arasında da tespit edilmiştir. Alexandria'da gerçekleştirilen amphora mühür çalışmalarında, yöneticinin ismini taşıyan farklı kalıpların kullanıldığı görülmektedir²⁰. G. Finkielsztejn tarafından yöneticinin görevde bulunduğu yıl, MÖ 159/158-154/153 tarihleri arasına yerleştirilmiştir. Bu tarihler, Rhodos amphora mühür kronolojisinde Period IV'e (MÖ c. 160-146) denk gelmektedir²¹. Yöneticinin görevli olduğu yılda, Rhodoslu üreticilerden Αἴνος, Ἀμόντας, Ἀντίμαχος, Ἀριστοκλῆς II, Εὐκλειτος, Ἴμας ve Νύσιος'un faaliyette olduğu bilinmektedir²².

Olba Nişli Alan I'de 2013 yılındaki kazı döneminde ele geçen ikinci örnekteki mühür, dikdörtgen forma sahiptir. Mühür üzerinde tek satır olarak ΑΥΕ(kısaltması kullanılmıştır (Lev. 2). Bu mührün üreticiye mi yoksa Rhodos Adası'nda bir yıl boyunca görev yapan yöneticiye mi ait olduğunu belirleyebilmek oldukça zordur. Kulpun küçük yuvarlak kesiti, mührün basıldığı kulpun üst bölümünün genişliğinin dar ve kulpun uç kısmının sivri olması ve aşağıya doğru keskin bir dönüş yapması, MÖ 1. yüzyıla tarihlenen Rhodos amphoralarının en belirgin form özelliklerini yansıtmaktadır²³. Kulp formu ve mühür baskısı, bu örneği Rhodos amphora mühür kronolojisine göre Period VII (MÖ ca. 85-Augustus Dönemi) içerisinde değerlendirmemizi mümkün kılmıştır²⁴.

Sonuç

Olba yerleşimi, Olba *territorium*undaki benzer başka bazı yerler gibi Hellenistik Dönem'de *akropolis*i çevreleyen sur duvarları ile sınırlandırılan ve çevredeki yerleşimlerle ilişkili, kulelerle güçlendirilmiş mütevazı bir

14 Grace 1952, 529.

15 Nilsson 1909, 222-223, no. 223, 1-6.

16 Macalister-Duncan 1926, 207.

17 Halpern-Zylberstein 1980, 249, no. 53.

18 Kawanishi-Suto 2005, 50, no. 46.

19 Ferran-Pinard 1960-61, 103, no. 241.

20 http://www.amphoralex.org/timbres/eponymes/accueil_epon/affiche_L_un-nom.php. Alexandria'daki amphora mühürleri katalog çalışmaları, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. G. Cankardeş-Şenol başkanlığında bir ekiple gerçekleştirilmektedir.

21 Finkielsztejn 2001, 193, tableau 20.

22 Nicolaou 2005, 70-71, no. 149.

23 Cankardeş-Şenol 2006, 113, fig. 168.

24 Rhodos amphora mühür kronolojisinin ilgili period tarihi için bkz. Finkielsztejn 2001, 196, tableau 22.1.

kale yerleşim alanıdır²⁵. Olba'nın Hellenistik dönemine ait bilgiler ve kazılarda ele geçen arkeolojik malzeme –en azından şimdilik- oldukça kısıtlıdır. Mevcut örnekler arasında yer alan mühürlü amphora kulpları, Olba'nın Hellenistik Dönemine ait tarihlenebilir buluntu grubu olmaları bakımından dikkate değerdir. Bu amphora mühürlerinden ilkinde, MÖ 159/158-154/153 yılları arasında Rhodos'da bir yıl yöneticilik görevini yürüten 'Hραγόραç'ın ismi tespit edilmiştir. Bu yıllar, Rhodos amphora mühür kronolojisinde Period IV (MÖ c. 160-146) içerisine dahildir. Diğer örnekte, yönetici veya üreticiye ait Aye(kısaltması görülmektedir. Bu mühür, kulp formu ve mühür baskısı nedeniyle Period VII'ya (MÖ c. 85-Augustus Dönemi) ait olmalıdır. Rhodos'da amphoralar, MÖ c. 4. yüzyılın sonu –85-Augustus Dönemi arasında mühürlenmiştir²⁶. Period VI'nın (MÖ c. 107-88/86) son yılları, Rhodos için ticari anlamda ve amphora üretimi açısından zorlu bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır²⁷. Batı Anadolu ve Ege Adaları'nın büyük bölümü, Pontos Kralı Mithridates tarafından tahrip edilmiş veya kuşatılmıştır²⁸. Roma ve Mithridates arasındaki bu savaş ortamının, Rhodos ile birlikte Hellenistik dönemin önemli amphora ve şarap üreticisi merkezleri Knidos, Kos ve Khios'u da olumsuz şekilde etkilediği anlaşılmaktadır²⁹. Bu savaştan sonra Rhodos'un önceki dönemlerde olduğu gibi sistemli bir şekilde amphora mühürleme işlemi gerçekleştiremediği³⁰ ve Period VII döneminin amphoralarında mühürleme işleminin nadiren uygulandığı dikkati çekmektedir.

Kilikia ile Rhodos arasındaki genel olarak şaraba dair ticari ilişkilerin Hellenistik Dönem'in başlarından itibaren gerçekleştiği kanıtlarla bilinmektedir (Lev. 3)³¹. Olba'da Rhodos amphora mühürleri bulunsa da bunların sayısının azlığı nedeniyle doğrudan ada ile bu yerleşim arasında

25 Erten – Özyıldırım 2008; 53 – 54; Erten – Özyıldırım 2010, 34; Erten 2012, 64.

26 Cankardeş-Şenol 2006, 109-111; Cankardeş-Şenol 1995, 14-15; Rhodos amphora mühür kronolojisi için bkz. Finkielsztein 188-197.

27 Alkaç 2011, 133-134.

28 Arslan 2002, 115-128.

29 Alkaç 2011, 131-141.

30 MÖ 1. yüzyılın ortalarında Yunan amphoralarının mühürleme işleminin sona ermesinin nedenleri için bkz. Alkaç 2014, 213-229.

31 Selinus için bkz. Rauh 2001, 261; Nagidos için bkz. Cankardeş-Şenol - Alkaç 2007, 297-344; Kelenderis için bkz. Tekocak 2012, 308-309 no. 2 Res. 4.2; Diokaisareia için bkz. Kramer 2012, 36 no. 473; Elaiussa için bkz.; Kızıarslanoğlu – Alkaç 2014, 55-68; Soli için Yağcı 2001, 270 Res. 6; Tarsus için bkz. Grace 1950, 135-148; Alkaç - Durugönül - Gökçay 2013, 183 Res. 9; Sirkeli Höyük için bkz. Hrouda 1997, 295; Kinet Höyük için bkz. Gates 1994, 195 Fig. 3.

bir ticari ilişkiden söz etmek mümkün değildir. Olba, coğrafi konum olarak kıyı şeridinde oldukça uzaktır. Bu nedenle Rhodoslu tüccarların Olba ile doğrudan ticari ilişki içine girdiklerini önermek doğru olmayacaktır. Ancak, Olba buluntuları, iç kesimlere ulaşan mühürlü Rhodos amphoralarına örnek oluşturması bakımından önem taşımaktadır. Bu amphoralar, kıyı şeridinde bulunan Seleukeia, Korykos veya Elaiussa kentleri üzerinden Olba yerleşimine taşınmış olabilir.

Levhalar

Lev. 1.

Buluntu Yeri: Olba Manastırı; **Buluntu Yılı:** 2012; **Mühür Formu:** Dikdörtgen; **Mühür Ölçüsü:** 5.2 x 1.4 cm; **Yazıt Açıklama:** İki satır yatay yazıt; **Tarih:** MÖ 159/158-154/153 (Period IV MÖ c. 160-146).

Ἐπὶ Ἡραγό-
ρα Πανάμου

Lev. 2.

Buluntu Yeri: Olba Akropolis Doğu Yamacı Nişli Alan-1; **Buluntu Yılı:** 2013; **Mühür Formu:** Dikdörtgen; **Mühür Ölçüsü:** 4.9 x 1.9 cm; **Yazıt Açıklama:** Tek satır yatay yazıt, kısaltma; **Tarih:** Period VII (MÖ c. 85-Augustus Dönemi).

Αγε(

Lev. 3.

Kaynakça

Alkaç 2011

Alkaç, E., "Mithridates Savaşları Sırasında Khios'un Şarap İhracatı", Arkeoloji Dergisi XVI, İzmir.

Alkaç - Durugönül - Gökçay 2013

E. Alkaç - S. Durugönül - B. Gökçay, "Tarsus "Köylü Garajı" Mezar Yapısı ve Jeofizik Çalışmaları", II. Tarsus Kent Sempozyumu. Tarsus, 15-17 Kasım 2012, Tarsus.

Alkaç 2014

Alkaç, E., "M.Ö. 1. Yüzyılın Ortalarında Yunan Amphoralarının Mühürlenme İşleminin Sona Ermesinin Nedenleri", *Olba XXII*, Mersin.

Ariel 1990

Ariel, D., Imported Stamped Amphora Handles, Coins, Worked Bone and Ivory, And Glass, Excavations at the City of David 1978-1985, Vol. II.

Ariel 2001

Ariel, D., "A Stamped Rhodian Amphora Handle", A. Mazar- N. Panitz-Cohen (ed.), Timnah (Tel Batash) II: The Finds from the First Millenium BCE, Qedem 42.

Arslan 2002

Arslan, M., "I. Mithridates-Roma Savaşı: Rhodos ve Lykia'nın Durumuna Genel Bakış", Likya İncelemeleri I, İstanbul.

Börker 1974

Börker, C., "Griechische Amphoren Stempeln vom Tell Halaf bis zum Persischen Golf", *Baghdader Mitteilungen* 7, Berlin.

Cankardeş-Şenol 1995

Cankardeş-Şenol, G., İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Rhodos Amphora Mühürleri, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, İzmir (Dan. Prof. Dr. E. Doğer, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Cankardeş-Şenol 2003

Cankardeş-Şenol, G., "Hellenistic Stamped Amphora Handles from the Bridge Excavations, Gabbari Sector 2", J.-Y. Empereur, M.-D. Nenna (eds.), *Nécropolis II, Études Alexandrines* 7, İskenderiye.

Cankardeş-Şenol 2006

Cankardeş-Şenol, G., Klasik ve Hellenistik Dönemlerde Mühürlü Amphora Üreten Merkezler ve Mühürleme Sistemleri, İstanbul.

Cankardeş-Şenol - Alkaç 2007

G. Cankardeş-Şenol - E. Alkaç, "Nagidos'da Ele Geçen Amphora Mühürleri: Rhodos, Knidos, Kıbrıs Ve Lokal Üretimler", S. Durugönül (ed.), Dağlık Kilikia'da Bir Antik Kent Kazısının Sonuçları. Nagidos, Adalya Ekyayın Dizisi 6, Antalya.

Doğer- Cankardeş-Şenol 1997

Doğer, E., Şenol, G. C., "Batı Anadolu'daki Yüzey Araştırmalarında Ele Geçmiş Bir Grup Amphora Mühürü", Arkeoloji Dergisi V, İzmir.

Erten – Özyıldırım 2008

Erten, E., Özyıldırım, M., "Mersin Silifke Olba Yüzey Araştırması 2006", 25. AST C. 2, Ankara.

Erten – Özyıldırım 2010

Erten, E., Özyıldırım, M., "Olba Araştırması 2009", TEBE Haberler, İstanbul.

Erten 2012

Erten, E., "Olba'da Roma İmparatorluk Döneminde Tarım ve Yerleşim", Seleucia ad Calycadnum Dergisi II, Ankara.

Gates 1994

M.H. Gates, "1992 Excavations at Kinet Höyük (Dörtyol/Hatay)", KST 15.1 Ankara.

Grace 1950

Grace, V., "The Stamped Amphora Handles", H. Goldman (ed.), Excavations at Gözlü Kule, Tarsus, Vol. I, The Hellenistic and Roman Periods Princeton.

Grace 1952

Grace, V., "Timbres amphoriques trouvés à Délos", *Bulletin de Correspondance Hellénique* 76, Athens.

Ferran- Pinard 1960-1961

Ferran, J., Pinard, M., Les Fouilles de Byrsa, Chaiers de Byrsa IX, 1960-1961.

Finkielsztejn 200

G. Finkielsztejn, Chronologie Détaillée et Révisée des Eponymes Amphoriques Rhodiens de 270 à 108 av. J.-C. Environ, Premier bilan BAR International Series 990, Oxford.

Halpern-Zylberstein 1980

Halpern-Zylberstein, M., "Timbres amphoriques", TELL KEISAN (1971-1976), J. Briend, J.-B. Humbert (eds.), Orbis Biblicus et Orientalis, Series Archaeologica 1, Paris.

Hrouda 1997

B. Horuda, "Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungsergebnisse auf dem Sirkeli Höyük/Südtürkei von 1992-1995", KST 18.1, Ankara.

Jöhrens 1999

Jöhrens, G.V., "Griechische Amphorenstempel Hellenistischer Zeit der Grabungen 1974-1994", Karthago III, Die Deutschen Ausgrabungen in Karthago, Mainz.

Jöhrens 2001

Jöhrens, G., "Amphorenstempel Hellenistischer Zeit aus Tanais", Eurasia Antiqua, Zeitschrift für Archäologie Eurasiens 7, Mainz.

Kawanishi-Suto 2005

Kawanishi, H., Suto, T., Akoris I, Amphora Stamps 1997-2001, Tokyo.

Kızılarşlanoğlu – Alkaç 2014

Kızılarşlanoğlu, A. – Alkaç, E., "Elaiussa'da Ele Geçen Hellenistik Dönem Rhodos Amphora ve Amphora Mühürleri", *Adalya XVII*, Antalya.

Kramer 2012

Kramer, N., Keramik und Kleinfunde aus Diokaisareia (2012).

Lodi 2014

Lodi, G. Bolli Anforici da Iasos (scavi 1961-2010), Roma.

Macalister- Duncan 1926

Macalister, R.A.S. - Duncan, J.G., "Appendix Greek Inscriptions Stamped upon Jar-Handles", Excavations on the Hill of Ophel, Jerusalem 1923-1925, Palestine Exploration Fund, London.

Nicolaou 2005

Nicolaou, I., V., The Stamped Amphora Handles, Paphos V, Nicosia.

Nilsson 1909

Nilsson, M., P., Timbres Amphoriques de Lindos, Publiés avec une étude sur les timbres amphoriques rhodiens, Exploration Archéologique de Rhodes (Fondation Carlsberg) V, Copenhagen.

Palaczyk 1999

Palaczyk, M., "Die Zusatzstempel (Secondary Stamp) der rhodischen Amphoren", *Jahresheften Österreichischen Archäologischen Institutes*, 68.

Palaczyk 2000

Palaczyk, M., "Secondary Stamps in the Rhodian Amphora Production", *Rei Cretariae Favtorum Acta*, 36.

Rauh 2001

Rauh, N., K., "Dağlık Kilikya Yüzey Araştırma Projesi: 1998 ve 1999 Raporları", Araştırma Sonuçları Toplantısı 2. Cilt (22-26 Mayıs 2000, İzmir), Ankara.

Sztetyllo 1975

Sztetyllo, Z., “Timbres amphoriques grecs des fouilles polonaises à Alexandrie (1962-1972)”, Études Travaux VIII, Travaux du Centre D’Archéologique Méditerranée de l’Academie Polonaise des Sciences Tome 16.

Sztetyllo 1976

Sztetyllo, Z., Les Timbres Céramiques (1965-1973), Nea Paphos I, Centre d’Archéologique Méditerranée de l’Academie Polonaise des Sciences, Varsovie.

Tekocak 2012

M. Tekocak, “Kelenderis Batı Nekropolünden Bir Mezarın Buluntuları Üzerine Değerlendirmeler”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 27, Konya.

Yağcı 2001

Yağcı, R., “Soli/Pompeipolis Kazıları 1999”, KST 22.2, Ankara.